

A Comparative Study of Conflicting Laws Related to Marriage in the Legal Systems of Iran and Iraq

Morteza Razzaq Shahit Delfi¹, Zeynab Pourkhaqan Shahrezaee^{2*}, Ismail Jabouri³, Seyyed Mahdi Allameh⁴

1. PhD Student in private law, Isfahan Branch (Khorasgan), Islamic Azad University, Isfahan, Iran.
2. Assistant Professor of Law Department, Isfahan Branch (Khorasgan), Islamic Azad University, Isfahan, Iran.
3. Assistant Professor, of the Department of Law, Al-Mustansarih University, Iraq,
4. Assistant Professor of Law Department, Isfahan Branch (Khorasgan), Islamic Azad University, Isfahan, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Article Type: Original Research

Pages: 685-702

Article history:

Received: 17 Mar 2024

Edition: 2uMay 024

Accepted: 12 Aug 2024

Published online: 2 Sep 2024

Keywords:

conflict of laws, marriage, mixed marriage, personal status, Iranian law, Iraqi law.

Corresponding Author:

Zeynab Pourkhaqan Shahrezaee

Address:

Iran, Isfahan, Islamic Azad University, Isfahan Branch (Khorasgan), Law Department.

Orchid Code:

Tel:

Email:

Poorkhaghan@gmail.com

ABSTRACT

Background and Aims: The purpose of this article is a comparative study of the conflict of laws related to marriage in the legal systems of Iran and Iraq.

Materials and Methods: This article is theoretical and the research method is descriptive and analytical. Materials and data are also qualitative and data collection was used in collecting materials and data.

Ethical Considerations: In this article, the originality of the texts, honesty and trustworthiness are respected.

Findings: The laws of the countries of Iran and Iraq have made the conflict of laws related to marriage subject to the law of their respective states; According to Iraqi law, the conflict of laws in marriage appears in several cases, depending on any conflict, it may appear at is the subject of a relationship. and its handling is brought up in the courts, rather, it exists from the moment when the legal relationship is created, because the origin of this relationship requires the determination of the law, and the definition It creates

Conclusion: The issue of conflict between national laws is brought up in courts that consider the laws related to the to the law of the person's home state; The effect of the category of nationality due to marriage and its effect on the category of nationality is also raised in countries where the personal status of individuals is subject to the law of their respective state.

Cite this article as:

Razzaq Shahit Delfi M, Pourkhaqan Shahrezaee Z, Jabouri I, Allameh SM. A Comparative Study of Conflicting Laws Related to Marriage in the Legal Systems of Iran and Iraq. *Economic Jurisprudence Studies*. 2024.

مطالعه تطبیقی تعارض قوانین مرتبط با نکاح در نظام‌های حقوقی ایران و عراق

مرتضی رزاق شحیت دلفی^۱، زینب پورخاقان شاهرزایی^{۲*}، اسماعیل جبوری^۳، سیدمهدی علامه^۴

۱. دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.

۲. استادیار گروه حقوق، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.

۳. استادیار گروه حقوق، دانشگاه المستنصریه، عراق.

۴. استادیار گروه حقوق، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: در زمینه تعارض قوانین مرتبط با نکاح، روش‌هایی متفاوت پیش‌بینی گردیده است. هدف مقاله حاضر بررسی تطبیقی تعارض قوانین مرتبط با نکاح در نظام‌های حقوقی ایران و عراق است.

مواد و روش‌ها: مقاله حاضر نظری و روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی است. مواد و داده‌ها نیز کیفی است و از فیش‌برداری در گردآوری مطالب و داده‌ها استفاده شده است.

ملاحظات اخلاقی: در این مقاله، اصالت متون، صداقت و امانت‌داری رعایت شده است.

یافته‌ها: حقوق موضوعه کشورهای ایران و عراق، تعارض قوانین مرتبط با نکاح را تابع قانون دولت متبوع آن‌ها قرار داده است. بر اساس حقوق عراق تعارض قوانین در نکاح، بسته به هر تعارضی، در موارد متعددی ظاهر می‌شود، ممکن است در انعقاد یا پس از آن ظاهر شود. بنابراین تعارض قوانین در نکاح مختلط تنها در صورتی ظاهر نمی‌شود که این رابطه موضوع یک رابطه باشد و رسیدگی به آن در دادگاه‌ها مطرح می‌شود؛ بلکه از لحظه‌ای که رابطه حقوقی در آن ایجاد می‌شود، وجود دارد. زیرا پیدایش این رابطه در منشأ خود مستلزم تعیین قانونی حاکم بر وضعیت آن از نظر شکل و ماهیت است و تعریف آن ایجاد می‌کند.

نتیجه: مبحث تعارض بین قوانین ملی، در محاکمی مطرح می‌گردد که قوانین مرتبط با نکاح افراد را تابع قانون دولت متبوع شخص محسوب می‌نمایند؛ اثر مقوله تابعیت در اثر ازدواج و اثر آن بر مقوله تابعیت نیز در کشورهایی مطرح می‌گردد که احوال شخصیه اشخاص تابع قانون دولت متبوع آن‌ها می‌باشد.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۶۸۵-۷۰۲

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۲۷

تاریخ اصلاح: ۱۴۰۳/۰۳/۰۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۲۲

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۶/۱۲

واژگان کلیدی:

تعارض قوانین، نکاح، ازدواج با اتباع خارجی، احوال شخصیه، حقوق ایران، حقوق عراق.

نویسنده مسئول:

زینب پورخاقان شاهرزایی

آدرس پستی:

ایران، اصفهان، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، گروه حقوق.

کد ارکید:

تلفن:

پست الکترونیک:

Poorkhaghan@gmail.com

۱. مقدمه

نامید. قانون مدنی ایران هم‌چنین تصریح می‌کند که درحالی‌که همسر خارجی مرد ایرانی خود به خود تابعیت ایرانی را کسب می‌کند، زن ایرانی که با یک خارجی ازدواج می‌کند نمی‌تواند تابعیت ایرانی را به همسر یا فرزندان خود منتقل کند. تعارض بین قوانین ملی مختلف در برابر دادگاه‌ها مطرح می‌شود که وضعیت شخصی افراد را تحت نظارت قوانین داخلی افراد قرار می‌دهند. در نظام حقوقی کامن‌لا، دادگاه ابتدا باید شرایط فرد را بشناسد و سپس قانون صلاحیت شخص را اعمال کند. بر این اساس، دادگاه‌های کشورهای متعلق به نظام حقوقی کامن‌لا با تعارض بین تابعیت‌ها (دو تابعیتی یا غیر تابعیتی) یا قوانین مختلف ملی مرتبط با احوال شخصیه مواجه نیستند. وجود تعارض بین قوانین مختلف ملی گاه ناشی از تابعیت مضاعف است. گاهی تغییر تابعیت یکی از اعضای خانواده منجر به تعارض بین چندین قانون ملی می‌شود که وحدت شهروندی را در درون خانواده از بین می‌برد. این تضادها ممکن است از اعمال تابعیت سرزمینی نیز ناشی شود. به‌عنوان مثال، اگر کودکی در خارج از قلمرو کشور مادر والدین متولد شده باشد. مشکل دیگر ازدواج با اتباع خارجی است که منجر به حفظ تابعیت مردان و زنان از ملیت‌های مختلف پس از ازدواج می‌شود و در نتیجه خانواده‌هایی تشکیل می‌شود که وحدت شهروندی در اولویت قرار ندارد.

در زمینه آثار انحلال زوجیت در مورد تعارض قوانین در ازدواج با اتباع خارجی و تاثیر آن بر تحصیل تابعیت در حقوق ایران و عراق برخی از پژوهش‌های دانشگاهی انجام شده است. عباس احمد محسن

حقوق بین‌الملل خصوصی (تعارض قوانین)، یکی از موضوعات مهم حقوق بین‌الملل خصوصی، به رقابت و همپوشانی قوانین مختلف حاکم بر این روابط به دلیل وابستگی‌های متعدد بین این قوانین می‌پردازد. برای حل این تعارضات، قواعد عرفی یا مبتنی بر قضایی اتخاذ می‌شود که بعداً به قواعد تشریحی تبدیل می‌شود. مکانیسم اجرای این قوانین بسته به موضوع متفاوت است. برخی از آن‌ها به‌طور غیر مستقیم تعارض را حل می‌کنند؛ درحالی‌که برخی دیگر به‌طور مستقیم تعارض را حل می‌کنند. قوانین برخی از این قواعد را در قانون مدنی، از جمله قانون عراق، مدون می‌کند. درحالی‌که بسیاری از قوانین خارجی آن‌ها را در گروهی مستقل از قوانین تحت عنوان حقوق بین‌الملل خصوصی، از جمله قوانین سوئیس، آلمان و مجارستان قرار می‌دهند. در اجرای این قوانین توسط قضات اختلاف مشکلات متعددی وجود دارد. موضوع تأثیر ازدواج بر تابعیت زنان یکی از مباحث مهم حقوق بین‌الملل خصوصی است و در تحقیقات، مطالعات و نوشته‌های موجود که به‌طور کلی به بررسی مسائل شهروندی می‌پردازند، جایگاه ویژه‌ای را به خود اختصاص داده است. این موضوع مهم است زیرا تأثیر آن بر حقوق مدنی زنان یک پیامد مهم است. ازدواج با اتباع خارجی، یعنی ازدواج یک فرد خارجی با تبعه کشور دیگر، یکی از مهم‌ترین دلایل کسب تابعیت محسوب می‌شود و زمانی که تبعه یک کشور با یک خارجی ازدواج می‌کند، یکی از مهم‌ترین دلایل از دست دادن آن محسوب می‌شود. این موضوع تأثیر مثبتی بر تابعیت زنان بر اساس قوانین عراق دارد و منجر به اخذ تابعیت همسران برای زنان خارجی می‌شود. این اثر را می‌توان «اثر اکتسابی»

آن در نظام های حقوقی دو کشور چگونه است؟ فرضیه مقاله نیز عبارت است از اینکه در حقوق ایران و عراق، تعارض قوانین مرتبط با نکاح، تابع قانون دولت متبوع آنها است؛ ولی آثار ازدواج با اتباع خارجی در حقوق دو کشور متفاوت است. به منظور بررسی پرسش مورد اشاره ابتدا تعارض قوانین ازدواج با اتباع خارجی و در ادامه آثار آن در دو حقوق دو کشور ایران و عراق مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۲. مواد و روش‌ها

مقاله حاضر نظری و روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی است. مواد و داده‌ها نیز کیفی است و از فیش‌برداری در گردآوری مطالب و داده‌ها استفاده شده است.

۳. ملاحظات اخلاقی

در این مقاله، اصالت متون، صداقت و امانت‌داری رعایت شده است.

۴. یافته‌ها

حقوق موضوعه کشورهای ایران و عراق، تعارض قوانین مرتبط با نکاح را تابع قانون دولت متبوع آنها قرار داده است. بر اساس حقوق عراق نیز تعارض قوانین در نکاح، بسته به هر تعارضی، در موارد متعددی ظاهر می‌شود، ممکن است در انعقاد یا پس از آن ظاهر شود. بنابراین تعارض قوانین در نکاح مختلط تنها در صورتی ظاهر نمی‌شود که این رابطه موضوع یک رابطه باشد و رسیدگی به آن در دادگاه‌ها مطرح می‌شود؛ بلکه از لحظه‌ای که رابطه حقوقی در آن ایجاد می‌شود، وجود دارد. زیرا پیدایش این رابطه در منشأ خود مستلزم تعیین قانونی حاکم بر وضعیت

محسن (۱۴۰۱) در پایان‌نامه خود با موضوع «ازدواج با بیگانه و اثر آن در تابعیت (مطالعه تطبیقی در حقوق عراق، فرانسه و اردن)» بیان کرده است که مبحث اثر مقوله ازدواج با اتباع خارجی بر ملیت زنان یکی از مباحث مهم در مطالعات حقوقی موجود می‌باشد. این مبحث جایگاهی مهم را در تحقیقات و ادبیات مربوط به جنسیت به صورت اجمالی به خود اختصاص داده است. اهمیت این موضوع ناشی از نتایج فاجعه بار برای تابعیت زن می‌باشد. معصومه رحمانی-نژاد (۱۳۹۸) در مقاله ای تحت عنوان تعارض قوانین ازدواج و طلاق در حقوق کشورهای فرانسه و ایران بیان می‌دارد که مقوله احوال شخصیه از پر اهمیت ترین مسائل مطرح شده در حقوق بین‌الملل خصوصی هر کشوری می‌باشد. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که قانون حاکم بر شرایط شکلی ازدواج در حقوق کشور ایران توسط قانون‌گذار تعیین گردیده، بدون اینکه برای این شرایط در صحت ازدواج اعتباری شناخته گردد و در حقوق کشور فرانسه شرایط شکلی این ازدواج تابع قانون محل وقوع آن می‌باشد. حمید زارعی (۱۳۹۸) نیز در مقاله‌ای تحت عنوان «مطالعه تطبیقی اثر ازدواج با بیگانگان بر تابعیت فرزندان در حقوق ایران و فرانسه» بیان می‌کند که با افزایش مهاجرت‌ها و ازدواج با اتباع خارجی و تأثیرات این ازدواج بر تابعیت فرزندان و آثار آن در آینده فرزندان این‌گونه ازدواج‌ها مسئله تابعیت به یکی از مسائل مهم دولت‌ها تبدیل شده است. تمایز و نوآوری مقاله حاضر نسبت به سایر پژوهش‌های انجام شده این است که در این مقاله تعارض قوانین مرتبط با نکاح و آثار آن در نظام های حقوقی ایران و عراق بررسی می‌شود. سؤال مقاله بدین شکل قابل طرح است که تعارض قوانین مرتبط با نکاح در حقوق ایران و عراق و آثار

آن از نظر شکل و ماهیت است و تعریف آن ایجاد می‌کند.

۵. بحث

ازدواج با اتباع خارجی، ازدواجی است که میان زن و مردی واقع می‌شود که هر یک تابعیت جداگانه‌ای دارند. مثل ازدواج زن خارجی با مرد ایرانی و ازدواج زن ایرانی با مرد خارجی و این امر مورد بحث ما در این مقاله است. در همین حال، تابعیت یا ملیت، اصطلاحی است که برای اشاره به نوعی رابطه سیاسی، معنوی یا حقوقی بین یک شخص و ملت یا دولتی معین استفاده می‌شود.

۵-۱. تعارض قوانین

تعارض صلاحیت قانونی در مسئله ازدواج با اتباع خارجی، موضوع بسیار مهمی است؛ این مسئله زمانی مطرح می‌شود که بین زوجین با ملیت‌های مختلف عقد ازدواج منعقد می‌گردد. بدون شک هرگاه یک رابطه حقوقی به یک یا چند کشور خارجی متصل شود، اختلاف قوانین و مقررات کشورها باعث ایجاد تعارض در بین آنها می‌گردد. در نتیجه برای برقراری این تعاملات که حاصل پیشرفت تمدن است و نیاز به جذب عناصر خارجی را افزایش داده است، این تعارضات به یک دانش عمومی برای هم‌پیوندی در روابط بین‌الملل و ارتباط بین آنها تبدیل شده است (مرعشی، ۱۳۱۶، ۱۱).

همان‌طور که مشخص است اگر رابطه حقوقی به هیچ وجه به کشور خارجی مربوط نباشد، تابع نظام حقوقی داخلی است؛ اما در صورتی که رابطه حقوقی مربوط به یک یا چند کشور خارجی باشد وضعیت متفاوت است. این تعارض در مسائل احوال شخصی

در نتیجه حضور فرد بیگانه در قلمرو دولت ظاهر می‌شود؛ به‌ویژه در به رسمیت شناختن برخی از حقوق به خصوص حقوق مدنی شخص، از جمله حق ازدواج که در مقررات بین‌المللی مانند اعلامیه حقوق بشر در مورد آن تصریح شده است. در ماده ۱۶ این قانون آمده است که زن و مرد با رسیدن به سن ازدواج، بدون محدودیت جنسیت و مذهب، حق ازدواج و تشکیل خانواده را دارند و در هنگام ازدواج از حقوق مساوی برخوردار می‌باشند و ازدواج پیوندی توافقی بین زن و مرد است که مشروعیت دارد و هدف از آن تکوین خانواده بر پایه مودت و رحمت و احسان زوجین و حفظ نسب از این ازدواج می‌باشد. تعارض بین چندین قانون ملی، در محاکم کشورهای مطرح می‌گردد که مقوله احوال شخصیه اشخاص را تابع قانون دولت متبوع فرد محسوب می‌کند، هم‌چنان‌که مقوله تعارض تابعیت‌ها نیز که مرتفع نمودن دارای ارجحیت بر مرتفع نمودن مقوله تعارض چندین قانون ملی می‌باشد، در محاکم چنین کشورهایی قابل طرح می‌باشد. اثر مقوله تابعیت بر مبحث ازدواج و اثر مقوله ازدواج بر تابعیت در کشورهای مطرح می‌گردد که مقوله احوال شخصیه افراد تابع قانون دولت متبوعشان می‌باشد (نصیری، ۱۳۹۸، ۳۶). حقوق موضوعه کشور ایران احوال شخصیه افراد را تابع قانون دولت متبوع آنها دانسته است.

در حقوق برخی کشورها قاعده‌ای پذیرفته گردیده که بر اساس آن احوال شخصیه افراد اصولاً تابع قانون دولت متبوع آنها است (مواد ۶ و ۷ قانون مدنی کشور ایران و ماده ۳ قانون مدنی کشور فرانسه). در کشورهای وابسته به سیستم حقوقی کامن‌لا، قاعده اعمال نمودن قانون اقامتگاه نسبت به احوال شخصیه

سپتامبر ۲۰۰۶ لایحه‌ای را تصویب کرد که در آن تعیین تابعیت زنان ایرانی ازدواج کرده با مردان خارجی تصویب شد. بر اساس این لایحه، فرزندان زوجین در صورتی که در ایران متولد شوند، پس از تغییر وضعیت و ترک تابعیت پدر می‌توانند تابعیت ایران را کسب کنند.

در سال ۱۳۹۰، برخی از قانون‌گذار اصلاحاتی را برای ارائه تابعیت ایرانی برای فرزندان متولد شده از مادران ایرانی از ازدواج با اتباع خارجی در ایران پیشنهاد کردند. کمیسیون قضایی مجلس و کمیسیون حقوقی که رسیدگی به اصلاحات پیشنهادی را بر عهده داشتند، بنا به ملاحظات سیاسی و امنیتی آن را رد کردند. این اصلاحیه سرانجام در ۱۵ اردیبهشت ۱۳۹۱ در مجلس مطرح شد و مقرر شد فرزندان که از مادران ایرانی به دنیا می‌آیند اقامت دائم در ایران داشته باشند و از خدمات آموزشی، بهداشتی و اجتماعی برخوردار شوند. فرزندان که از ازدواج ایرانیان خارجی در ایران به دنیا می‌آیند، شناسنامه دریافت می‌کنند و با کودکانی که والدین آن‌ها هر دو ایرانی هستند، رفتار مشابهی دریافت می‌کنند (فرهمنده، ۱۳۹۸، ۴۱). با این حال، این بیانیه مبهم می‌باشد و فقط حقوق اجتماعی از جمله حق تحصیل را اعطا می‌کرد. تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با اتباع خارجی سال گذشته مورد بررسی مجدد قرار گرفت و از سوی نمایندگان مجلس رد شد. بنابراین موضوع هنوز حل نشده است (محسن محسن، ۱۴۰۱، ۵۲). البته با احتمال زیاد و با توجه به ازدواج اتباع بیگانه با اتباع ایرانی به زودی از طریق مجلس شورای اسلامی موضوع حل خواهد گردید.

افراد مورد قبول واقع گردیده می‌باشد؛ بدون اینکه که علل ارجحیت یکی از دو قاعده بر دیگری مورد بررسی واقع شود. باید عنوان نمود که در صورت قبول نمودن قاعده اعمال نمودن قانون اقامتگاه، مقوله وجود تعارض چندین قانون ملی نسبت به احوال شخصی مطرح نمی‌گردد. به این دلیل که در روابط شخصی و خانوادگی با فرض اینکه زن و شوهر یا پدر و مادر و فرزندان، دارای تابعیت‌های مختلفی باشند، با رجوع نمودن به قانون اقامتگاه این موضوع مرتفع می‌گردد (معظمی، ۱۳۳۲، ۵۴). در صورت قبول نمودن قاعده اعمال کردن قانون ملی یا قانون دولت متبوع شخص، این سؤال مطرح می‌شود که در صورت حدوث اختلاف در تابعیت‌ها در روابط شخصی و خانوادگی، کدامین قانون ملی واجد صلاحیت می‌باشد.

۵-۲. ازدواج با اتباع خارجی

در کشور ایران بسیاری از زنان با مردان خارجی ازدواج می‌کنند. به‌عنوان مثال، بسیاری از شهروندان افغانستان مدت طولانی در ایران زندگی می‌کنند و با زنان ایرانی ازدواج می‌کنند. با توجه به پیچیدگی‌های ثبت ازدواج خارجی نزد مقامات رسمی در ایران، آن‌ها فقط برای ازدواج خارجی در ایران گواهی شرعی دارند. ازدواج‌های خارجی در ایران که ثبت نشده باشد، تضمین‌کننده حقوق همسران ایرانی و فرزندان آن‌ها نیست. ازدواج زن و مرد خارجی در ایران، در صورت عدم ثبت، به فرزندان حاصل از ازدواج حق داشتن شناسنامه نمی‌دهد و در نتیجه آن‌ها را از دسترسی به بسیاری از حقوق اولیه‌ای که دولت مکلف است محروم می‌کند (عامری، ۱۳۹۷، ۶۳). به شهروندان خود ارائه دهند. مجلس ایران در ۲۴

اراده زوجه در تحصیل تابعیت زوج نقشی ندارد و در مورد گرایش دوم به تشخیص تأثیر نسبی این ازدواج بر تابعیت زوجه می‌پردازد، در اینجا زن صرفاً با نکاح ملحق نمی‌شود، بلکه بستگی دارد. بر اراده او برای انتخاب بین ماندن در ملیت قدیمی یا ورود به تابعیت شوهرش. از نظر قانونی ازدواج با اتباع خارجی در ایران مشکلی ندارد. اگر زن مسلمان شود، زوجین برای زندگی در ایران با مشکل مواجه نمی‌شوند (سلمان حسین، ۱۴۰۰، ۹۶). قومیت (به جز در مورد اروپایی‌ها) عاملی برای ارزیابی ازدواج‌های مختلط در ایران نیست. در حالی که وابستگی مذهبی در ارزیابی چنین ازدواج با اتباع خارجی نقش دارد.

۳-۵. تعارض قوانین در دعاوی مربوط به نکاح مختلط در حقوق ایران و عراق

مفهوم شرایط رسمی در ازدواج به شرایطی اطلاق می‌شود که قانون برای نمایش (اراده) رابطه زناشویی در معرض دید عموم و علنی شدن آن در بین مردم قرار می‌دهد، مانند مراسم جشن‌های مرسوم یا مذهبی و ثبت ازدواج توسط مأمور رسمی، بزرگ‌تر یا سردفتری و نیز مظاهر علنی و شهادت و غیر آن حالات خارجی لازم برای انعقاد عقد (شریعت باقری، ۱۳۹۰، ۳۰۵). شرایط صوری بر خلاف شرایط ماهوی معمولاً به نظم عمومی مربوط نمی‌شود و بنابراین قانون‌گذار در بیان قانونی که باید در مورد آن‌ها به روش اختیاری اعمال شود که نکاح باید از نظر صوری معتبر باشد، اغماض می‌کند (شهیدی، ۱۳۷۷، ۲۳). در حقوق بین‌الملل خصوصی، ازدواج با اتباع خارجی یا ازدواج‌های چند ملیتی یا فراملیتی در سراسر جهان به دلیل گردشگری، تحصیل، اشتغال، پناهندگی یا جابه‌جایی

مقوله تأثیر ازدواج با اتباع خارجی بر تابعیت زن یکی از موضوعات مهم در بین مباحث حقوقی می‌باشد. این مبحث در تحقیقات و مطالعات موجود در زمینه مبحث تابعیت، جایگاهی برجسته‌ای دارد. اهمیت این موضوع به علت وجود نتایج مهم ناشی از این تأثیر بر ملیت زن می‌باشد (نصیری، ۱۳۹۶، ۴۱). مقوله نکاح مختلط در شرایطی که یک شخص خارجی با یک فری از کشور دیگر ازدواج می‌کند، از مهم‌ترین علل اخذ تابعیت محسوب می‌گردد. هم‌چنین در شرایطی که یک تبعه از یک کشور با اتباع خارجی ازدواج می‌کند، یکی از مهم‌ترین دلایل از دست دادن تابعیت محسوب می‌گردد. نکاح مختلط دلیلی بر تغییر تابعیت زوجه و در آغاز قرن نهم می‌باشد. در قرن دهم و اوایل قرن بیستم دو نظریه فقهی به وجود آمد که تأثیر نکاح را بر تابعیت زوجه تنظیم می‌کرد. نظریه اول، نظریه «وحدت ملیت» است که از زن می‌خواهد از تابعیت شوهرش پیروی کند، همان‌گونه که فرزندان از تابعیت پدر خود تبعیت می‌نمایند (توسلی نایینی و همکاران، ۱۳۹۶، ۳۴). بر اساس قوانین اکثر کشورها، همانند کشور ایران، زوجه تابعیت زوج را به صورت و بر اساس قانون به دست می‌آورد، در حالی که بر اساس نظریه استقلال تابعیت، تابعیت زوجه نبایستی تحت تأثیر عقد نکاح مختلط قرار گرفته و زوجه نیز همانند زوج این حق را دارد تا تابعیت خود را مستقل از تابعیت زوج حفظ نماید.

تأثیر ازدواج با اتباع خارجی بر تابعیت زن بین دو گرایش متفاوت می‌باشد؛ نخست تأثیر مطلق نکاح را بر تابعیت زن به رسمیت می‌شناسد که در نتیجه به طور خودکار به تابعیت زوج تعلق می‌گیرد. بنابراین

کشورهای فرانسه و آلمان، این رویکرد سال‌ها است که منسوخ گردیده و بر همین اساس ازدواج با اتباع خارجی دیگر تأثیری بر تابعیت ندارد.

قانون اساسی کشور ایران به‌عنوان قانون مرجع، خروج یا تحصیل تابعیت را بر اساس ارادهٔ افراد دانسته است. طبق اصل چهل‌ویکم قانون اساسی، هر کشور ایرانی قطعاً حق تابعیت کشور ایرانی دارد. در عین حال، مادهٔ ۹۸۷ قانون مدنی مقرر می‌دارد که زن ایرانی که با مرد خارجی ازدواج می‌کند دارای تابعیت کشور ایران خواهد بود؛ مگر اینکه تابعیت زوج به موجب نکاح بر زن تحمیل شده باشد؛ اما در هر صورت پس از فوت شوهر یا طلاق یا جدایی، تابعیت اصلی خود را به دست می‌آورد. به نظر می‌رسد قسمت دوم این ماده مغایر اصل فوق باشد. برای حل این مشکل راه حل اصلی منوط به قانون‌گذاری و ایجاد تغییراتی در قانون مدنی و حفظ تابعیت زنان کشور ایرانی در صورت ازدواج با خارجی است. این راه حل با اصل ۴۱ قانون اساسی که در آن بهتر است نظریهٔ استقلال کامل برای زنان کشور ایرانی که با خارجی‌ها ازدواج می‌کنند پذیرفته شود، سازگار می‌باشد. این تغییر برای سایر مواد قانون مدنی در زمینهٔ نفقه، تعیین محل سکونت و غیره مشکلی ایجاد نخواهد کرد و پیشنهادات فوق صرفاً در مورد ازدواج قانونی زنان کشور ایرانی با مردان خارجی قابل اجرا است و به موجب آن. طبق مادهٔ ۱۰۶۰ قانون مدنی ازدواج زن کشور ایرانی با مرد خارجی در مواردی که منع قانونی نداشته باشد منوط به اجازهٔ خاص دولت است و بدون اجازه وزارت کشور امکان پذیر نیست (پورقهرمانی و همکاران، ۱۳۹۵، ۲۰۵). برخی تغییرات از جمله تصویب قانون اصلاح و قانون تعیین

خانواده یا چندین دلیل دیگر در حال افزایش است. در این نوع ازدواج در زمینهٔ تابعیت ناشی از ازدواج، به‌دلیل اینکه نظام‌های حقوقی روش‌های مختلفی را در زمینه ازدواج زنان اتباع خارجی با اتباع خارجی اعمال می‌کنند، اغلب تعارض قوانین وجود دارد. اصولاً اگر زن و مردی که قصد ازدواج دارند ملیت‌های متفاوتی داشته باشند، اختلاف از نظر مسائل حقوقی مختلف مربوط به تابعیت، نام خانوادگی و اموال و حضانت فرزندان پیچیده‌تر می‌شود. برای رفع این تعارض، راه حل سنتی اجرای اصل وحدت تابعیت زوجین بود و تابعیت شوهر بر همسرش تحمیل گردید (طباطبایی و همکاران، ۱۳۹۳، ۳۳). در حال حاضر پذیرفته شده است که ازدواج نبایستی تأثیر تعیین‌کننده‌ای بر تابعیت زوجین داشته باشد. زیرا تغییر تابعیت برخلاف میل فرد، مغایر با موازین حقوق بشری و در کنوانسیون‌های بین‌المللی ازدواج و تابعیت زوجه تلقی می‌شود، راه حل تحمیل تابعیت به یکی از همسران است (سلمان حسین، ۱۴۰۰، ۹۷).

۵-۳-۱. تعارض قوانین در موارد مربوط به ازدواج با اتباع خارجی در حقوق کشور ایران

یکی از روش‌های سنتی اخذ تابعیت، ازدواج می‌باشد. حقوق مدنی کشور ایران با بهره‌گیری از قوانین اسلامی و فقه امامیه، از کشورهایی مانند فرانسه در این زمینه الگوبرداری نموده است (تدین و همکاران، ۱۳۹۷، ۱۵۷-۱۹۵). جامعهٔ کشور ایران از سال تصویب این قانون دستخوش تغییرات متعددی گردیده است. با این وجود، بخش شهروندی قانون هم‌چنان بر اساس همان دیدگاه سنتی است (صدری، ۱۳۹۳، ۵۸). یکی از روش‌های سنتی اخذ تابعیت، ازدواج بوده است. در حقوق برخی از کشورها، مانند

ایرانی ازدواج کرده‌اند، بر اساس قوانین کشور آلمان می‌توان تابعیت اصلی آن‌ها را ترک نمود (بداعی، ۱۳۸۳، ۱۲۳-۱۴۴). این روش مطابق اصل ۴۲ قانون اساسی ایران می‌باشد که اتباع بیگانه می‌توانند در حدود مقررات تابعیت ایران برای جلوگیری از تابعیت مضاعف زنان خارجی است که با مردان ایرانی ازدواج کرده‌اند.

۵-۳-۲. تعارض قوانین در موارد مربوط به نکاح مختلط در حقوق عراق

ازدواج با اتباع خارجی با توجه به دیدگاه اجتماعی آن، اعم از ارکان، شرایط و تشریفات آن و تعریف آثار و پیامدهای آن، یکی از محورهای اصلی در امور مدنی مرتبط با حقوق بین‌الملل خصوصی و متعرض‌ترین عناصر در تعارضات حقوقی به‌شمار می‌رود. این امر ناشی از ملاحظات مذهبی و اجتماعی است که ازدواج شکل قانونی خود را از آن استخراج می‌کند. طبق ماده ۳۰ قانون مدنی عراق که مقرر می‌دارد در کلیه مواردی که به‌طور خاص در مورد تعارض قوانین ذکر نشده است از رایج‌ترین اصول حقوق بین‌الملل خصوصی پیروی می‌شود و از آنجایی که اجرای توزیعی این اصول در هر مورد که در آن تابعیت زوجین در هنگام انعقاد ازدواج متفاوت بوده قابل پیگیری می‌باشد (ممدوح، ۲۰۱۵، ۴۷). هنگامی که ازدواج بین زن و مرد انجام می‌شود، آثار مربوط به حقوق از جمله مسئولیت حفظ حدود ازدواج و همکاری به نفع خانواده و نفقه علاوه بر سایر حقوق و مسئولیت‌ها را به همراه خواهد داشت (عمر ابوبکر؛ عشعوش، ۲۰۱۴، ۸۰). ختم ازدواج به طرق خاصی مانند فوت یا طلاق توافقی توسط شوهر که

تکلیف تابعیت فرزندان زنان کشور ایرانی متأهل با اتباع خارجی در سال ۱۳۹۸ نشان می‌دهد که قانون-گذار کشور ایران تا حد زیادی از نظریه قبلی مبنی بر اعطای تابعیت تنها بر اساس سیستم خون و تابعیت پدران تبعیت می‌نماید.

در بند ۶ ماده ۹۷۶ قانون مدنی ایران هر زن خارجی که با مرد ایرانی ازدواج کند خود به خود تبعه ایران محسوب می‌شود. این کسب تابعیت بدون توجه به اراده زن برای کسب تابعیت بر او تحمیل شده و در قوانین فرانسه و آلمان و کنوانسیون‌های مربوط به ازدواج زنان، همان‌طور که اشاره شد، لغو شده است. از سوی دیگر، این اخذ تابعیت بدون داشتن سه شرط اخذ تابعیت ایرانی اعم از شایستگی و اموال و اقامتگاه، مغایر با منافع ملی ایران بوده و حتی می‌تواند زمینه‌های تقلب در برابر قوانین تحصیل اتباع بیگانه را فراهم نماید (بداعی، ۱۳۸۳، ۱۲۳). از آنجایی که تحصیل اموال کشاورزی برای اتباع خارجی ممنوع است و زنان خارجی می‌توانند از طریق ازدواج رسمی و مصنوعی با اتباع ایرانی به این اموال دست یابند، بهتر است به درخواست زن خارجی تابعیت خود را تحمیل کرده و همان شرایط را برای تابعیت اکتسابی اعمال نمایند (پروین، ۱۳۷۹، ۹۴). اعطای تابعیت به زنان خارجی که با شهروندان ایرانی ازدواج می‌کنند (خلعتبری، ۱۳۹۶، ۳۹). در این صورت حداقل باید شرط صلاحیت در نظر گرفته شود و همسر خارجی در هیچ کشوری به جرم، جنایت بزرگ یا جرم غیر سیاسی محکوم نشود. این روش مطابق اصل ۴۲ قانون اساسی ایران است که اتباع بیگانه می‌توانند در حدود مقررات تابعیت ایران را بگیرند. برای جلوگیری از تابعیت مضاعف زنان خارجی که با مردان

در شرع یا به دستور دادگاه معروف به طلاق/جدایی می‌باشد.

عقد نکاح از زمان انعقاد در شرایط خاص و عواقب متعدد تا زمان انحلال آن مشکلات متعددی را در پی دارد و اگر این ازدواج بین یک زن عراقی و یک زن لبنانی در آلمان منعقد شود، این پیوندها به چندین کشور مرتبط می‌شود. آلمان کشوری است که در آن منعقد شده است. لبنان کشور تابعیت زن و عراق کشور تابعیت زوج است و از آنجا قانون قابل اجرا در رابطه زناشویی که مرتبط است باید توسط سه قانون که عبارت‌اند از: حقوق آلمان، حقوق لبنان و حقوق عراق (الجوهری، ۲۰۱۹، ۱۰۲). قبل از ازدواج مرحله-ای به نام نامزدی وجود دارد که عبارت است از خواستگاری مرد از زن برای ازدواج و قانون‌گذار عراق هیچ قانونی را تنظیم نکرده است (عکاشه، ۲۰۱۶، ۷۱). نکاح در شرع عقدی می‌باشد به این معنا که هر یک از طرفین از سهمی از شریعت اسلام برای نیت برخوردار شوند. در ماده ۱۶ اعلامیه جهانی حقوق بشر آمده است: خانواده واحد طبیعی اساسی جامعه است و حق برخورداری از حمایت جامعه و دولت را دارد. بر این اساس بین بیگانه و بیگانه ملی با توجه به حق ازدواج تفاوتی وجود ندارد.

از بین رفتن تابعیت زن تبعه از طریق ازدواج با بیگانه به موجب بند دوم ماده ۱۲ قانون تابعیت شماره ۴۶ سال ۱۹۹۰ مشمول مبنای اول است. زوجه در صورت شرایط مقرر بند دوم ماده ۱۲ که قبلاً ذکر شد رعایت می‌شود و بدون تشریفات قانونی در این خصوص توضیح داده شد، یعنی از دست دادن تابعیت عراق طبق بند ۲ قانون است. ماده ۱۲ قانون تابعیت شماره ۴۶ مصوب ۱۳۶۹. مهم‌ترین اثر از دست دادن

تابعیت زن متاهل از بیگانه، از بین رفتن تابعیت او است و او مانند سایر اتباع خارجی بیگانه می‌شود و مشمول قانون اقامت و امور خارجه در هنگام ورود، خروج و اقامت در عراق می‌باشد و به‌عنوان شهروند مورد حمایت نمایندگی‌های دیپلماتیک عراق در خارج از کشور نبوده و از حقوق ناشی از ضمانت تابعیت محروم می‌باشد (علی‌الداودی، ۲۰۱۹، ۹۱). ثبت نام وی از اداره ثبت احوال باطل شده و شناسنامه وضعیت مدنی از او پس گرفته می‌شود. قانونی در عراق تصریح نکرده است که حقوق و تکالیف ناشی از زوجه تحت تأثیر از دست دادن تابعیت وی قرار نمی‌گیرد، اصول عدالت و احترام به ایده حقوق مکتسبه ایجاب می‌کند که این قوانین برای اشخاص در نظر گرفته شده می‌باشد، حتی اگر صراحتاً شرط نکرده باشند (مصطفی، ۲۰۱۷، ۹۸). بنابراین این قوانین ضرر را ماسبق نمی‌کند، یعنی ضرری به حقوق وارد نمی‌کند. تعهداتی که در گذشته اتفاق افتاده است، هم‌چنان که زوجه تابع تابعیت قبلی است. قانونی که قبل از تغییر تابعیت بر او حاکم بوده است و زوجه در صورتی که قانون تابعیت جدید او را از انجام آن معاف کند نمی‌تواند از شر تعهدات و وظایف خلاص شود و به این ترتیب قانون تابعیت اصلی زن زمانی که باردار بود اصلی در کلیه اقدامات حقوقی در دادگاه حاکم است. اولین تأثیر مهمی که از اخذ تابعیت همسر عراقی توسط زن خارجی حاصل می‌شود، برخورداری وی از وضعیت ملی است که از تاریخ تأیید وزیر کشور، زن خارجی وارد ردیف اتباع شده و سپس تبعه کشور عراق می‌شود (عبد المنعم ریاض، ۲۰۲۰، ۹۶). این واقعیت که وی تابعیت عراقی را به دست آورده است، مطابق بند ۲ ماده ۱۴ قانون وضعیت مدنی شماره ۲۲ سال ۱۹۷۴ در ثبت وقایع

می کند و مواردی که مردان ایرانی با زنان خارجی ازدواج می کنند، تفکیک می کند. در مورد اول، تغییر یا حفظ تابعیت زن تابع قوانین دولت شوهر است. در مقابل، در مورد اخیر، قانون گذار اصل وحدت ملیت را اجرا می کند. ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی باعث می شود که زنان در زمینه حقوق ملی و ارثی خود دچار تغییرات و محدودیت های زیادی شوند. همچنین در مواردی که تابعیت زوج به موجب قانون کشور شوهر بر زن اجباری می شود، ممکن است به دلیل ازدواج تابعیت ایرانی خود را از دست بدهند (درخشانی، ۱۳۹۷، ۵۹). از سوی دیگر، زنان خارجی که با مردان ایرانی ازدواج کرده اند، اگرچه مجبور به پذیرش تابعیت ایرانی هستند با محدودیت های ناشی از ازدواج کمتر مواجه می شوند. پس از طلاق، آن ها نه مجبور به پذیرش تابعیت هستند، برخلاف مراسم ازدواج، و نه ملیت ایرانی خود را انکار می کنند. آن ها می توانند انتخاب کنند که ایرانی باقی بمانند یا ملیت اصلی خود را کسب کنند.

۵-۴-۱. آثار ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی

قانون گذار ایران مواردی را که زن ایرانی با مرد خارجی ازدواج می کند و مواردی که مردان ایرانی با زنان خارجی ازدواج می کنند، تشخیص می دهد. در مورد اول، تغییر یا حفظ تابعیت زن تابع قانون دولت شوهر است. در مقابل، در مورد اخیر، قانون گذار اصل وحدت ملیت را اجرا می کند. همچنین وقتی چنین ازدواج هایی منحل می شود، آثار متعددی ایجاد می شود. در مجموع در موارد ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی دو دوره متمایز در قوانین ایران قابل مشاهده است. دوره اول به زمانی بر می گردد که زنان ایرانی

اداره امور مدنی ثبت شده است. تابعیت پس از آن بر اساس درخواست و تأیید است، زیرا تابعیتی است که آثار آن اعمال می شود (عبدالله، ۲۰۱۶، ۹۱). تصمیمی که در ۶ سپتامبر ۱۹۳۳ گرفته شد. در چارچوب تصمیم اول، بند الف ماده ۱۷ قانون ملغی تابعیت شماره ۴۲ مصوب ۱۹۲۴، تصریح می کند که خارجی که با یک عراقی ازدواج می کند تابعیت عراقی پیدا می کند، به این معنی که تابعیت او اصیل نیست، بلکه یک تابعیت اکتسابی بوده و برای اخذ آن باید پنج سال بگذرد.

۵-۴. تأثیر ازدواج با اتباع خارجی در تحصیل تابعیت در حقوق عراق و حقوق ایران

شهروندی اغلب به عنوان یک موضوع نظری یا فلسفی مورد توجه قرار می گیرد. معیارهای عضویت و مرزهای جامعه با شور و شوق زیادی مورد بحث و بازنگری قرار می گیرند. با این حال، شهروندی می تواند پیامدهای ملموس زیادی برای افراد داشته باشد (ریاض، ۲۰۱۸، ۴۹). در شدیدترین شرایط، رفاه فیزیکی و مادی افراد می تواند به وضعیت شهروندی آن ها و تعاملات بین قوانین مهاجرت و شهروندی بستگی داشته باشد. در چنین شرایطی، نظریه شهروندی از نظر عملی اهمیت حیاتی پیدا می کند (عبدالرضا الأسدی، ۲۰۱۴، ۹۱). خانواده به عنوان اولین و مهمترین نهاد اجتماعی، به طور قابل توجهی بر جامعه بزرگ تر آن تأثیر می گذارد. همچنین اهمیت خانواده به عنوان یک چهره کلیدی در یک جامعه سالم و لزوم وجود روابط مستحکم بین همسران، تدبیر دستگاه های قانونی مورد نیاز را ضروری می سازد. قانون گذار برای حفظ حقوق زنان ایرانی، مواردی را که زن ایرانی با مرد خارجی ازدواج

تابعیت زوج تأثیری در تابعیت زوجه ندارد و ملیت ایرانی او پابرجا می‌ماند (فرهمند، ۱۳۹۸، ۹۶). قانونگذار ایران به هر نحوی که در بند ۱ ماده ۹۸۷ به حق زن در انتخاب یا رد تابعیت شوهر اذعان دارد، کوشیده است در این نکاح الزامات و مصالح مربوط به زندگی زناشویی را در نظر بگیرد. بدین ترتیب زوجه با آگاهی کامل از عواقب احتمالی تابعیت خود را تغییر می‌دهد. این رویه برای جلوگیری از بی‌تابعیتی زنان ایرانی و حفظ حقوق شهروندی آنها طراحی شده است. ماده ۹۸۷ بدین صورت است که زنان درخواست خود را به همراه دلیل یا دلایل خود به وزارت امور خارجه ایران تسلیم می‌کنند و پس از تأیید رسمی تابعیت خارجی همسر خود را کسب می‌کنند (الهداوی، ۲۰۱۵، ۲۱۴). اساس‌نامه به تفصیل توضیح نمی‌دهد که چه مرجعی باید تصویب را صادر کند. با توجه به مواردی که به درخواست ترک تابعیت رسیدگی می‌شود، برخی از حقوق‌دانان معتقدند که هیئت وزیران باید در این مورد تصمیم‌گیری کند. ذکر این نکته ضروری است که مقررات مندرج در بند ماده ۹۸۷ شرایط خروج از کشور ایرانیانی که تابعیت خود را ترک کرده‌اند شامل این زنان نمی‌شود. به این معنا که زنانی که مجبور به اخذ تابعیت شوهر خود شده‌اند یا کسانی که تقاضای اخذ تابعیت خارجی شوهر خود را داده‌اند و وزارت امور خارجه مطابق بند ۱ ماده ۹۸۷ تقاضای آنان را پذیرفته است، ملزم به خروج از کشور نیستند (محسن محسن، ۱۴۰۱، ۹۴). همان‌گونه که افرادی که تابعیت ایرانی خود را ترک کرده‌اند، موظف به ترک خاک ایران هستند.

با ازدواج با مردان خارجی تابعیت خود را از دست دادند و تابعیت شوهران خود را به دست آوردند (شیخ‌نیا، ۱۳۹۹، ۱۰۱). در دوره دوم اما اصل استقلال نسبی ملیت دنبال می‌شود. در این مورد، ازدواج فی‌نفسه بر تابعیت زن تأثیر نمی‌گذارد؛ مگر اینکه دولت شوهر به‌گونه‌ای دیگر حکم کند.

ازدواج با مردان خارجی دقیقاً در ماده ۹۸۷ قانون مدنی ایران منعکس شده است. ماده ۹۸۷ مقرر می‌دارد: «زنان ایرانی که با اتباع بیگانه ازدواج کرده‌اند تابعیت ایرانی خود را حفظ می‌کنند؛ مگر اینکه دولت شوهر در ضمن عقد تابعیت زن را مجبور کند». بنابراین در قوانین جاری ایران، اصل استقلال نسبی تابعیت بر ازدواج زنان ایرانی با مردان دو تابعیتی حاکم است. قانونگذار ایران با به‌کارگیری این سیستم، به نگرانی از دو تابعیتی یا بی‌تابعیتی زنان ایرانی اشاره می‌کند. با این اوصاف، دو حالت متفاوت در رابطه با نظام استقلال ملیت زنان ایرانی پیش‌بینی می‌شود. حالت اول زمانی اتفاق می‌افتد که کشوری که شوهر خارجی تابع آن است، تابعیت خود را به هنگام ازدواج به زنان تحمیل می‌کند. در چنین مواردی، زنی که قبلاً از دولت اجازه ازدواج گرفته است، تابعیت ایرانی خود را از دست می‌دهد و تابعیت شوهر خود را به دست می‌آورد (سلمان حسین، ۱۴۰۰، ۱۰۹). بنابراین در مواردی که زوجه به دلیل قوانین کشور شوهر مجبور به اخذ تابعیت شوهر می‌شود، قوانین تابعیت ایران از اصل وحدت تابعیت در خانواده پیروی می‌کند. حالت دوم زمانی اتفاق می‌افتد که قوانین کشور شوهر تابعیت زن را هنگام ازدواج اجباری نمی‌کند و زن ایرانی می‌تواند تابعیت ایرانی یا شوهرش را انتخاب کند. به این ترتیب

۵-۴-۲. تأثیر ازدواج با اتباع خارجی بر کسب تابعیت در حقوق عراق

در عراق، دیوان عالی اداری در تعریف خود از تابعیت به‌عنوان (پیوند سیاسی و حقوقی بین فرد و دولت، که او را ملزم به وفاداری به آن می‌کند، و موظف به حمایت از او و اعطای امتیازات ناشی از این پیوند و سپس مسائل تابعیت از حاکمیت خود دولت نشئت گرفته، تعریف شده است. این تعریف به‌عنوان (پیوند سیاسی و حقوقی بین فرد و دولت که مستلزم حقوق و تکالیف متقابل بین آن‌ها است) است و تقریباً رویه قضایی صرف این تعریف شده است. زیرا تابعیت به نهاد دولت و عنصری از آن مربوط می‌شود (أحمد عبدالله، ۲۰۱۷، ۱۹۷). مشکل این است که زوجه بر اساس قانون تابعیت اصلی خود می‌تواند به محض اخذ تابعیت شوهر، تابعیت خارجی خود را از دست بدهد و همچنین به‌لحاظ قرار گرفتن در نظام حقوقی دیگری که تبعات حقوقی برای تحصیل تابعیت همسر از سوی زن خارجی و می‌تواند به پیدایش موضوع تابعیت مضاعف و مشکل تعارض تابعیت‌ها منجر شود (أبودیب، ۲۰۱۴، ۱۰۱). هم‌چنین مسائل ارث و سایر مسائل حقوق بین‌الملل خصوصی می‌باشد. اخذ تابعیت به‌عنوان یک مفهوم سیاسی و حقوقی، یعنی وابستگی سیاسی به کشوری که قانون‌گذار آن را تنظیم می‌کند در گذشته مشکل بود؛ اما پس از پیشرفت در جامعه بین‌المللی و تنظیم بین‌المللی در زمینه حقوق اساسی و آزادی بدون تبعیض بر اساس جنسیت انسان، با رعایت اصل حقوق برابر بین زن و مرد آسان شد. یکی از دلایل احراز تابعیت، ازدواج با اتباع خارجی است که در اکثر قوانین، تأثیری بر کسب یا از دست دادن تابعیت، به‌ویژه تابعیت زن

متأهل، دارد و تأثیر کمتری بر تابعیت شوهر دارد. همان‌طور که برخی از قوانین، اصل وحدت شهروندی خانواده را پذیرفته‌اند. اخذ تابعیت از طریق ازدواج با اتباع خارجی یکی از مسائل فقهی معاصر به‌ویژه با توجه به افزایش تقاضای مهاجرت و پناهندگی و سهولت و در دسترس بودن وسایل سفر به کشورهای جهان است (أحمدی بوزینه، ۲۰۱۸، ۷۴). برای زنان خارجی که با عراقی‌ها ازدواج کرده‌اند مهم است که به وحدت تابعیت خانواده کمک کند. مشکل در پیامدهای حقوقی تحصیل یا از دست دادن تابعیت ناشی از ازدواج با اتباع خارجی منعکس شده است، زیرا قانون حق ازدواج زن و مرد با خارجی را قائل است؛ اما این حق می‌تواند موجبات تبعیت از نظام حقوقی را فراهم کند (البودی، ۲۰۱۵، ۱۷۴). کشورهای خارجی که نظام آن‌ها با نظام حقوقی زوجه متفاوت است از این جهت که زن می‌تواند تابعیت اصلی خود را از دست بدهد به‌دلیل اخذ تابعیت شوهر و چرایی تأثیر آن بر مسائل حقوق بین‌الملل خصوصی از اهمیت بالایی برخوردار می‌باشد. برای ازدواج اتباع خارجی با اتباع ایرانی تفاوت عمده‌ای در جنسیت وجود دارد. ازدواج مرد خارجی با زن ایرانی در ایران شامل پذیرش زوج در دین مبین اسلام و اخذ مجوز ویژه از دولت ایران می‌باشد. اجازه ازدواج زن ایرانی با مرد خارجی توسط وزارت کشور ایران صادر می‌شود و هیچ پیمان‌کاری بدون این مجوز خاص حق ندارد در این موارد ازدواج خارجی را با اتباع ایرانی تشکیل دهد؛ اما ازدواج خارجی‌ها با اتباع ایرانی با مرد ایرانی متفاوت است. زن خارجی که بدون شرط مسلمان بودن با مرد ایرانی تقاضای ازدواج می‌کند، از دولت ایران اجازه ندارد. با ازدواج زن تبعه خارجی با مرد ایرانی تابعیت ایرانی به زوجه

خود را بر طبق قانون مربوط محقق کند، معتبر است و دارای آثار شخصی و مالی گوناگونی است که آثار آشکاری بر وضعیت هر یک از زوجین دارد، مانند کسب تابعیت یکی از زوجین و زوج دیگر علاوه بر تعهدات و حقوق متقابلی که عقد ازدواج ممکن است بین زوجین متضمن باشد. موضع نظام حقوقی ایران در نکاح، وحدت تابعیت و تحمیل تابعیت زوج ایرانی بر زوجه خارجی است و در خصوص ازدواج زن ایرانی با مرد خارجی استقلال نسبی تابعیت را پذیرفته است. در حقوق ایران روابط مالی و شخصی ناشی از زوجیت تابع قانون دولت متبوع شوهر قرار داده است. در حقوق عراق، اگر در یکی از شروط نکاح اعم از اینکه یکی از شروط ماهوی باشد یا یکی از شروط صوری، اختلاف باشد، شرط به این صورت مطابق قانون عراق است زیرا مرجع است. مطابق حقوق این کشور، شرایط عینی صحت نکاح تابع قانون هر یک از زوجین است. منظور از این متن این است که قانون تابعیت زوجین در مورد شرایط عینی ازدواج اعمال می‌شود. مثلاً اگر زوجین دارای تابعیت ترک باشند، قاضی برای اطمینان از فراهم بودن شرایط عینی ازدواج، قوانین ترکیه را اعمال می‌کند. متذکر می‌شود که این قاعده شرایط عینی را منحصرأ به یک قانون اختصاص می‌دهد که منحصرأ قانون تابعیت زوجین است، برخلاف شروط صوری که به صورت اختیاری به قانون تابعیت زوجین یا قانون اختصاص داده شده است. در مورد کشوری که ازدواج در آن واقع شده است، دلیل این امر اهمیت شرایط ماهوی و ارتباط آنها با جنبه های دینی، اعتقادی و اخلاقی هر کشور است. مربوط به تبلیغات و اثبات است.

تعلق می‌گیرد؛ اما اعطای تابعیت به خارجی که زن ایرانی انتخاب شده است مشروط به شرایطی است؛ طبق قانون ایران، فرزندان که برای ازدواج با زنان خارجی و مردان ایرانی به دنیا می‌آیند، چه در ایران باشند و چه در خارج از کشور، ایرانی هستند. این در حالی است که فرزندان مادران ایرانی از حقوق طبیعی شهروندی برخوردار نیستند و شرایط پیچیده‌ای برای فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با اتباع غیر ایرانی وجود دارد.

۶. نتیجه

ازدواج با اتباع خارجی ازدواجی است که بین دو طرف از ملیت‌های مختلف صورت می‌گیرد. این نوع ازدواج سه مشکل اساسی را به همراه دارد که قواعد حقوق بین‌الملل خصوصی به آن پرداخته‌اند. اولین و پیچیده ترین این مشکلات، معضل تعارض قوانین متعدد ناظر بر دعاوی بین‌المللی مربوط به ازدواج است و قواعد انتساب در دولت قاضی وظیفه رسیدگی به این معضل را با انتساب این اختلافات به مناسبترین قانون برای رسیدگی به آن‌ها دارد. مشکل دوم مربوط به تعارض صلاحیت دادگاه‌های چند کشور برای رسیدگی به اختلافات مربوط به اتحادیه‌های زناشویی مختلط است. قواعد صلاحیت بین‌المللی این مشکل را با تعیین دادگاه صالح برای رسیدگی به این اختلافات حل می‌کند. علاوه بر این، احکامی که در امر ازدواج صادر می‌شود، زمانی مشکل دیگری ایجاد می‌کند که قرار است در خارج از کشوری که در آن صادر شده اجرا شود. قوانین اجرای احکام خارجی در کشور قاضی با مشخص کردن شرایط و مراحل اجرای این احکام به این مشکل رسیدگی می‌کند. زمانی که نکاح مختلط تمام ارکان و شرایط ماهوی و صوری

۷. سهم نویسندگان

همه نویسندگان مقاله حاضر به صورت برابر در تهیه و تنظیم آن مشارکت داشته‌اند.

۸. تضاد منافع

در این پژوهش تضاد منافع وجود ندارد.

منابع

فارسی

- زارعی، حمید، «مطالعه تطبیقی اثر ازدواج با بیگانگان بر تابعیت فرزندان در حقوق ایران و فرانسه»، تهران، دومین کنگره بین‌المللی نوآوری و تحقیق در علوم انسانی و اسلامی، ۱۳۹۸.
- سلمان حسین، محمد، «تأثیر نکاح مختلط بر تابعیت زوجه (مطالعه تطبیقی مابین قانون عراقی و مصری و ایرانی)»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، قم، جامعه المصطفی العالمیه مؤسسه آموزش عالی علوم و معارف، ۱۴۰۰.
- شریعت باقری، محمدجواد، «برتری معاهدات بین‌المللی نسبت به قوانین عادی»، فصلنامه تحقیقات حقوقی، شماره ۵۶، ۱۳۹۰.
- شهیدی، مهدی، «قواعد ایرانی تعیین قانون حاکم بر قراردادهای بین‌المللی خصوصی»، مجله تحقیقات حقوقی، شماره بیست و یک و بیست و دو، ۱۳۷۷-۱۳۷۶.
- شیخ نیا، معصومه، «قانون حاکم بر طلاق بیگانگان و اقلیتهای مذهبی با تکیه بر رویه قضایی در حقوق ایران»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی استاد رسول ابافت، تهران، دانشگاه پیام نور تهران (پرنده)، ۱۳۹۹.
- صدری، الهام، «تابعیت زن ایرانی پس از طلاق از شوهر خارجی»، ماهنامه دادرسی، شماره یکصد و سه، ۱۳۹۳.
- طباطبایی، سید محمدصادق؛ اسعدی، حسین، «قانون حاکم بر ازدواج با بیگانه در نظام حقوقی ایران»، فصلنامه تعالی حقوق، شماره ۶، ۱۳۹۳.
- بداعی، فاطمه، «ازدواج و تابعیت زن ایرانی»، فصلنامه مطالعات راهبردی زنان، شماره ۲۴، ۱۳۸۳.
- پروین، فرهاد، «تقلب نسبت به قانون و دادگاه و تعارض قوانین»، نشریه پژوهش حقوق عمومی، شماره ۲ و ۳، ۱۳۷۹.
- پورقهرمانی، زهرا؛ غریبه، علی، «تعارض قوانین در روابط خانوادگی»، نشریه مطالعات علوم سیاسی، شماره ۴، ۱۳۹۵.
- تدین، عباس؛ یوسفی، مجید، «تأثیر ازدواج مرد خارجی و زن ایرانی بر تابعیت فرزندان»، فصلنامه مطالعات راهبردی زنان، شماره ۴۰، ۱۳۹۷.
- توسلی نایینی، منوچهر؛ پورمراد، رؤیا، «اصل وحدت تابعیت زوجین در حقوق ایران-بریتانیا و کنوانسیون‌های بین‌المللی»، نشریه پژوهش حقوق خصوصی، شماره ۲۰، ۱۳۹۶.
- خلعتبری، ارسلان، حقوق بین‌الملل خصوصی، چاپ هفتم، تهران، چاپ‌خانه روشنایی، ۱۳۹۶.
- درخشانی، زهرا، «تعارض قوانین و دادگاه‌ها در مورد ازدواج با اتباع خارجی در مرحله ایجاد و اثرگذاری حق»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، شیراز، دانشگاه شیراز، ۱۳۹۷.
- رحمانی نژاد، معصومه، «تعارض قوانین ازدواج و طلاق در حقوق فرانسه و ایران»، مجله آفاق علوم انسانی، شماره ۲۷، ۱۳۹۸.

- عامري، جواد، حقوق بين الملل خصوصي، چاپ دوم، تهران، انتشارت آگاه، ١٣٩٧.
- فرهمند، شيما، «مطالعه تطبيقي اثر نكاح مختلط بر تابعيت و قانون حاكم بر خانواده در حقوق ايران و آلمان»، پايان نامه كارشناسي ارشد، تهران، دانشگاه علامه طباطبائي، ١٣٩٨.
- محسن محسن، عباس احمد، «ازدواج با بيگانه و اثر آن در تابعيت (مطالعه تطبيقي در حقوق عراق - فرانسه و اردن)»، پايان نامه كارشناسي ارشد، مشهد، دانشگاه فردوسي، ١٤٠١.
- مرعشي، علا الدين، تابعيت در ايران، چاپ اول، تهران، چاپخانه مجلس، ١٣١٦.
- معظمي، عبدالله، حقوق بين الملل خصوصي، چاپ اول، تهران، چاپخانه نقش جهان، ١٣٣٢.
- نصيري، محمد، حقوق بين الملل خصوصي، چاپ بيست و يكم، تهران، انتشارات آگاه، ١٣٩٦.
- نصيري، مرتضي، حقوق چند مليتي، چاپ چهارم، تهران، نشر دانش امروز، ١٣٩٨.
- عربي**
- أبودي، بدوي، لبناني الجنسية، الطبعة الأولى، الإسكندرية، دار الفكر العربي، ٢٠١٤.
- أحمد عبد الله، عز الدين، القانون الدولي الخاص، الطبعة الأولى، مصر - قاهره، دار السلاي للنشر، ٢٠١٧.
- أحمدى بوزينه، آمنه، تنازع القوانين فى القانون الدولي الخاص، الطبعة الثانية، مصر، دار الجامعة الجديدة، ٢٠١٨.
- البودى، عباس، تنازع القوانين (القضاء الدولي وتنفيذ الأحكام الأجنبية)، الطبعة الخامسة، لبنان - بيروت، مكتبة السنهوري، ٢٠١٥.
- الجوهري، إسماعيل بن حماد، مقالة زوجية، الجزء الثالث، الطبعة الرابع، مصر، دار الكتاب العربي، ٢٠١٩.
- رياض، فواد عبد المنعم، «الاتجاهات المعاصرة فى قضايا الجنسية»، مجلة القانون والاقتصاد، العدد الثالث، ٢٠١٨.
- عبدالرضا الأسدي، عبدالرسول، القانون الدولي الخاص، الطبعة الثالث، لبنان - بيروت، دار السنهوري، ٢٠١٤.
- عبدالله، عز الدين، القانون الدولي الخاص، المجلد الأول، الطبعة الحادية عشرة، القاهرة، دار النهضة العربية، ٢٠١٦.
- عكاشه، محمد عبد العال، القانون الدولي الخاص (الجنسية المصرية - الاختصاص القضائي الدولي - تنفيذ الاحكام الاجنبية)، الطبعة الاولى، بيروت، مطبعة الجامعة الجديدة، ٢٠١٦.
- على الداودي، غالب، القانون الدولي الخاص الجنسية والوضع القانوني للأجانب وأحكامه فى القانون العراقي، الطبعة الثالث، العراق، جامعة بغداد، ٢٠١٩.
- عمر أبوبكر، باخشب؛ عشعوش، احمد عبد الحميد، قواعد الجنسية و أحوال الأجانب فى دول مجلس التعاون الخليجي، الطبعة الاولى، الإسكندرية، مؤسسة الشباب الجامعي، ٢٠١٤.
- مصطفى، حامد، مبادئ القانون الدولي الخاص من منظور القانون العراقي، الطبعة السادس، القاهرة، دار النهضة العربية، ٢٠١٧.

- ممدوح، عبدالکریم، القانون الدولي الخاص - تنازع القوانين، الطبعة الثالث، عمان، دارالثقافة للنشر والتوزيع، ۲۰۱۵.

- الهداوى، حسن، القانون الدولي الخاص (تنازع القوانين - المبادئ العامة والحلول الإيجابية فى القانون الأردنى) (دراسة مقارنة))، الطبعة الاولى، عمان، دار العلم والثقافة للنشر والتوزيع، ۲۰۱۵.

